

HOVEDDEL I: HOVEDTREKK OG FORUTSETNINGER

1.1 Innledning og hovedtrekk

1.1.1 Generelt

Rådmannen legger med dette frem sitt forslag til budsjett for 2011 og handlingsprogram med økonomiplan for 2011-2014.

Forslaget til budsjett og økonomiplan er utarbeidet på grunnlag av Ringsaker formannskaps vedtak den 26.6.2010 ved f.sak 117/2010 om fastsetting av veiledende rammer for budsjettarbeidet. Vedtaket er fattet i etterkant av kommunestyrets rammekonferanse. Rådmannens forslag til budsjett og økonomiplan er videre utarbeidet med utgangspunkt i regjeringens forslag til statsbudsjett for 2011 slik dette ble fremlagt tirsdag den 5.10.2010.

I fremdriftsplanen for budsjettarbeidet er det lagt opp til at formannskapet skal avgi innstilling om budsjett og økonomiplan i møte den 1.12.2010. Innstillingen vil så ligge ute til alminnelig ettersyn frem til den tas opp til behandling av kommunestyret i møte den 15.12.2010.

1.1.2 Strategi og prioritering

Kommunens visjon

Kommuneplanens samfunnsdel ble vedtatt av kommunestyret 27.9.2006, og Ringsaker kommunes visjon er der formulert til å være:

Ringsaker – vekst og utvikling!
--

Kommuneplanen angir retningen i arbeidet for å realisere visjonen ved at Ringsaker kommune skal:

- tilrettelegge for et mangfold av attraktive boområder i hele Ringsaker
- være næringslivets favorittkommune
- tilby et godt utbygget service- og tjenestetilbud
- sikre gode oppvekstmiljø
- sikre et bredt og mangfoldig kulturtilbud
- bygge opp kunnskap, kompetanse og utdanningstilbud
- sikre bærekraftig utnyttning av ressursene
- synliggjøre og utnytte det mangfold av muligheter som finnes i kommunen
- spille på lag med innbyggerne, private og offentlige aktører

Strategi og profil

Kommunens mer konkretiserte strategi er utledet med grunnlag i kommuneplanens føringer og utviklet gjennom de årlige budsjettprosessene. Strategien i arbeidet for videre vekst og utvikling i Ringsaker er stikkordsmessig beskrevet ved følgende oppsett:

”Kommunen med mangfoldet og de gode bostedene!”

- Brumunddal og Moelv som attraktive steder – byutvikling.
- God tilgang på attraktive boligtomter og mangfold i tilbudet.
- Bidrag til levende bygder.
- Fokus på Mjøsa og fjellområdene.

”Den næringsvennlige kommunen!”

- Fokus på næringsutvikling – vise handlekraft og initiativ i samarbeid med næringslivet.
- Infrastruktur og beliggenhet gir muligheter.
- Tilrettelegging av næringsarealer.

”Oppvekstkommunen!”

- Barnehageplass til alle.
- Økt læringsutbytte i skolen, basisfagene i sentrum.
- Utbygging og rehabilitering av skolebygg.
- Satse på kultur – gode opplevelser, livskvalitet og oppmerksomhet.

”Kommunen med det gode tjenestetilbudet!”

- En effektiv og målrettet pleie- og omsorgstjeneste.
- Ansatte som yter kommunale tjenester med høy faglig kvalitet.

”Kommunen med orden i sakene!”

- Økonomien skal være i orden.
- Korrekt saksbehandling er en selvfølge.
- Kommunen som attraktiv arbeidsgiver.
- Godt vedlikeholdte og velstelte kommunale bygg og anlegg.
- Fremstå positivt og offensivt.

Det helt vesentlige for Ringsaker kommune er befolkningsvekst! Et livskraftig, attraktivt lokalsamfunn utvikler sine kvaliteter til beste for innbyggerne og ekspanderer! For å bevare kommunens andel av kommunesektorens frie inntekter må en holde tritt med befolkningsveksten i landet. Markant positiv utvikling i innbyggertallet over tid er den fremste indikasjon på hvorvidt kommunen lykkes i sin streben etter vekst og utvikling.

Den landsgjennomsnittlige veksten i folketallet har de senere år økt. Målformuleringer om at en må følge denne veksttakten er nødvendig, men alene ikke tilstrekkelig. Et mål skal være noe en virkelig må strekke seg etter uten at det blir urealistisk, men det må også konkretiseres og tallfestes.

Kommunen har ved utgangen av andre kvartal 2010 til sammen 32.690 innbyggere. Neste tallfestede arbeidsmål settes til 35.000! Ringsaker kommunes svært ambisiøse og optimistiske mål er å nå dette nivået innen 1.1.2018. Det betinger en gjennomsnittlig årlig vekst på over 300 innbyggere. Hvis en skulle oppnå en gjennomsnittlig årlig vekst på 200 innbyggere, som også må sies å være ambisiøst, så vil en nå 35.000 i 2022. Ringsaker kommune skal satse offensivt og målrette innsatsen med dette neste nivået for øye!

Rådmannen vil innledningsvis beskrive profilen på det økonomiske opplegget, hvor målet er å legge til rette for ønsket vekst. Det tas utgangspunkt i hovedkarakteristikkene i kommunens strategi. Disse karakteristikkene med tilhørende konkretisering beskriver hvordan det skal satses for å få til vekst og utvikling og nå det operasjonaliserte målet:

Ringsaker – 35.000!

Nærmere om "Kommunen med mangfoldet og de gode bostedene!"

Ringsaker kommune skal ta aktivt grep i boligpolitikken. Det er utarbeidet et ambisiøst program for tomte- og boligtilrettelegging. Satsingen omfatter også en omfattende utbygging av teknisk infrastruktur; veg, vann og avløp. I økonomiplanen prioriteres det å tilrettelegge for tilgjengelige og attraktive byggefelt i områdene Nes, Brumunddal, Stavsberg, Moelv og Brøttum hvor etterspørselen forventes å være størst. Tilgjengelige og attraktive tomter er basis for vekst og utvikling. Kommunen skal tiltrekke seg folk i alle aldersgrupper til attraktive tettsteder og levende bygder og bygdesentre.

Kommunens andre hovedgrep for å fremme vekst er nettopp å videreutvikle byene. Brumunddal og Moelv er i ferd med å utvikle et noe mer bymessig preg som trengs for å fremstå tilstrekkelig attraktive. Det prioriteres å utarbeide sentrumsplaner som skal gi muligheter for den utviklingsretning en ønsker for Brumunddal og Moelv.

Byene og tettstedene må fremstå som attraktive, tiltalende og funksjonelle. Servicetilbudene må videreutvikles og appellere. Det initieres samarbeid med handelsstand, gårdeierforeninger, bedrifter, grunneiere m.fl. samtidig som kommunale tiltak trappes vesentlig opp. De kommunale tiltakene søkes innrettet slik at de skal stimulere til videre utvikling på privat side. Rådmannen er av den klare oppfatning at det er mye bra på gang; næringslivet utvikler seg, og en opplever spennende nyetableringer.

Kommunen byr på kvaliteter av ulik art; dette spenner fra de Mjøsnære arealene og til fjellet. Kommunen har med sin spredtbygde karakter utfordringer som må håndteres gjennom rullering av kommuneplanen. Også ute på bygdene er det mye positivt på gang. I regi av så vel tradisjonsrike som nyetablerte virksomheter utvikles det med kulturlandskapet som bakteppe en rekke attraktive tilbud, som opplever betydelig interesse og etterspørsel.

Landbruket er viktig, både som næring og premiss for utvikling av kulturlandskapene. Arbeid med miljøvern er en prioritert del av kommunens plan- og utviklingsarbeid og synliggjøres i en rekke tiltak.

Arbeidet med å øke tilgjengeligheten til Mjøsa og tilrettelegging av strandsonen prioriteres høyt. Her er det ressurser som har et betydelig potensial for å bidra til vekst. I dag er store deler av stranda ved Brumunddal i privat eie og uten opparbeidelse. Dette området bør etter rådmannens mening utvikles som en attraksjon og brukes aktivt i arbeidet for vekst og utvikling. Kommunen bidrar også på ulikt vis i andre konkrete prosjekter ved Mjøsa fra sør til nord.

I denne sammenhengen nevnes også vann- og avløpsplan for Sjusjøen og kommunedelplan for fjellområdene. Kommunen vil bidra med betydelige beløp for å øke kapasiteten for vann og avløp i Ringsakerfjellet. Det er nå helt nødvendig at grunneierne finner felles avklaringer slik at en kommer videre. Utviklingen i hytteområdene og aktiviteten i fjellet må så i fremtiden igjen utløse vekst.

Nærmere om "Den næringsvennlige kommunen!"

Næringslivet skal oppleve Ringsaker som en attraktiv samarbeidspartner. Det er viktig at Ringsaker kommune er offensiv i næringsarbeidet og fremstår som handlekraftig og resultatorientert. Næringslivet skal oppleve å ha gode rammebetingelser i kommunen.

Grunnlaget for befolkningsvekst understøttes gjennom positiv næringsutvikling. Derfor vektlegges aktiviteter og tiltak overfor næringslivet og enkeltbedrifter, blant annet ved å:

- Tilrettelegge for god kontakt mellom næringslivet og kommunen
- Etablere et godt samarbeid i regionen i næringslivssaker av felles interesse og betydning
- Arbeide for flere kunnskapsintensive arbeidsplasser i Ringsaker
- Stimulere til etablering av virksomheter innen nye næringer
- Bidra til god tilgang på næringsarealer

Det må satses på grunnerverv og opparbeidelse av nye kommunale næringsområder. Tiltaksdelen i strategisk næringsplan skal rulleres.

Nærmere om "Oppvekstkommunen!"

Oppvekstkommunen Ringsaker viser seg særlig i satsingene innen skole og barnehage, men også innen kulturområdet. Gjennom en rekke tiltak skal Ringsaker fremstå som oppvekstkommunen! Det skal være attraktivt for barnefamilier å etablere seg i Ringsaker samtidig som det skal være slik at de som allerede er her, ønsker å bli værende.

Ringsaker skal til enhver tid ha full barnehagedekning. Barnehagene arbeider kontinuerlig med utvikling av kvaliteten gjennom ulike satsningsområder fra rammeplan for barnehagen. Sentrale tiltak er bl.a. å øke kompetansen blant barnehageansatte, styrke læringsmiljøet i barnehagene og sikre overgangen og sammenhengen mellom barnehage og skole. Gjennom økt fokus på tidlig innsats er det igangsatt prosjekter innen matematikk (i 12 barnehager) og engelsk (i 4 barnehager). Videre satses det på å få med barnehager i internasjonale prosjekt, slik at barna får kjennskap til andre kulturer og personalet kan utveksle kompetanse over landegrensene.

I grunnskolen skal det arbeides ut fra et krystallklart mål om økt læringsutbytte. Rådmannen har igangsatt et omfattende arbeid med formål å bedre resultatene. Hovedprioriteringen er å bedre resultatene innen norsk, matematikk og engelsk samtidig som sosiale ferdigheter fokuseres. Elevenes ferdigheter i lesing, skriving og matematikk er avgjørende for å lykkes også i de øvrige fagene.

I perioden vil det fortsatt satses på den vedtatte rehabiliterings- og utbyggingsplanen for skolene, med utbygging av Brøttum skole som første prosjekt og ny barneskole i Moelv som det neste. I tillegg er det startet opp planarbeid for både Mørkved og Stavsberg skole. For å få gode løsninger må det legges til grunn gjennomarbeidede rom- og funksjonsprogram, og all erfaring tilsier at disse prosessene tar noe tid. Konkrete løsningsskisser er også nødvendig for å kunne komme fram med foreløpige kostnadsoverslag som grunnlag for budsjettering. Tilsvarende må det arbeides med situasjonsplaner som utgangspunkt for å vurdere de tomtmessige behovene og eventuelle grunnerverv.

Kultur er det neste hovedgrepet som skal bidra til vekst og utvikling. En rekke tiltak er innarbeidet i det økonomiske opplegget som nå fremmes. Framover vil en arbeide for å utvikle dette videre.

Nærmere om "Kommunen med det gode tjenestetilbudet!"

Utfordringen de siste årene innenfor pleie- og omsorgssektoren har vært at etterspørselen etter tjenester har vokst. Rådmannen vurderer at utfordringen må løses både gjennom effektivisering, utvikling av nye tjenestetilbud og ved påvirkning av etterspørselen.

Rådmannen besluttet ved behandlingen av budsjett 2010 og økonomiplan 2010- 2013 en tiltakspakke innen pleie- og omsorgstjenesten, bestående av tiltak for lederutvikling, kostnadskontroll, tjenestetildeling, kompetanseheving og strategiutvikling, med en samlet gjennomføringsperiode på to år. Effekten vil inntre etter hvert som tiltakene iverksettes.

Behovet for utvikling av nye tjenestetilbud og påvirkning av etterspørsel, blir ivaretatt gjennom utarbeidelsen av en overordnet strategi for helse-, pleie- og omsorgstjenestene. Målet er å sikre at kommunen også i framtida skal tilby effektive og målrettede tjenester til brukerne, samtidig som en sikrer god styring med ressursbruken. Strategien har et konkret tidsperspektiv fram til 2022, men skal også se hen til de neste tiårene. Lovverk, nasjonale og kommunale planer og utredninger gir føringer for hvordan strategien bør utformes.

Påvirkning av etterspørselen etter pleie- og omsorgstjenester er sentralt i den kommende samhandlingsreformen. Dette er integrert i strategiarbeidet. Tiltak som bedrer forebygging,

samhandling og brukernes egenmestring, vil stå sentralt. Rådmannen legger opp til dialog og høringsrunder underveis i strategiarbeidet.

Nærmere om "Kommunen med orden i sakene!"

Ringsaker kommune har et mangfoldig og godt utbygget tjenestetilbud. Tjenestetilbudet er helt sentralt for å oppnå vekst og utvikling. Brukere og samarbeidsparter skal oppleve kommunens saksbehandling som god, rask og korrekt.

Kommunen må være effektiv for å ha legitimitet i samfunnet. Et viktig stikkord er samfunnsansvarlig drift. Dette innebærer god ledelse, effektiv drift, god økonomistyring og en god arbeidsgiverpolitikk. Kommunen må være omstillingsdyktig og i stand til å møte endrede behov. Fornyelse trengs for å møte utfordringene som ligger i å gi innbyggerne tidsriktige og kvalitativt gode tjenester, og for å ivareta de ansatte og de krav som stilles i dagens arbeidsmarked.

Kommunens omdømme vil alltid være et fokusområde. Omdømmet har sammenheng med hvordan kommunen lykkes i arbeidet både med samfunnsutviklingen og produksjonen av velferdstjenester samtidig som det er avgjørende hvordan dette håndteres kommunikasjonsmessig så vel internt som eksternt. Det vil bli arbeidet videre med dette fremover.

1.1.2 Om dokumentene

Budsjettdokumentene presenteres etter inndelingen i virksomhetsområder og resultatenheter i henhold til organiseringen av kommunens administrative og tjenesteproduserende virksomhet.

Dokumentets tekstdel (blå bok) er inndelt i seks hoveddeler med vedlegg. Hoveddel I er en kortfattet presentasjon av sentrale forutsetninger/rammebetingelser, kommunens plansystem og budsjettprosess og utvalgte KOSTRA nøkkeltall. Hoveddel II fremviser den økonomiske helheten i budsjettforslaget. Forslaget kommenteres på overordnet nivå. Foreslåtte endringer i forhold til 2010 presenteres særskilt i egne tabeller for henholdsvis nye drifts- og investeringstiltak. Hoveddel III omhandler bolig- og tomtetilrettelegging. Hoveddel IV omtaler forslaget for hvert enkelt virksomhetsområde. I hoveddel V kommenteres endringer i økonomireglementet og gebyrregulativet. I hoveddel VI har rådmannen tatt inn sitt forslag til vedtak om budsjettet.

Dokumentets talldel (rosa bok) presenterer forslaget til drifts- og investeringsbudsjett fordelt etter virksomhetsområde på hovedartsgruppe i samsvar med det spesifikasjonsnivået som det er lagt opp til i økonomireglementet. Investeringsbudsjett er i tillegg spesifisert pr prosjekt. I dokumentet inngår også andre spesifikasjoner og hovedoversikter til årsbudsjettet samt forslag til økonomireglement og gebyrregulativ. Videre er oversikter knyttet til økonomiplanen tatt inn i rosa bok.

På kommunens internettsider (www.ringsaker.kommune.no) vil det være tilgjengelig mer detaljerte talloppstillinger (gul bok). Disse detaljoppstillingene er kun tilgjengelig på internett. Hele budsjettforslaget er også tilgjengelig her.

1.1.3 Nærmere om budsjettforslagets bakgrunn og forutsetninger

I gjeldende budsjett og økonomiplan ble det søkt lagt en profil og foretatt prioriteringer i samsvar med strategier for vekst og utvikling. Rådmannens forslag til budsjett 2011 og økonomiplan 2011-2014 er en videreføring av denne profilen gjennom de tiltak som foreslås.

Budsjettforslaget er på vanlig måte korrigert for helårsvirkning av tiltak som er satt i gang i løpet av 2010 og tiltak som er vedtatt iverksatt i 2010. I tillegg er det innarbeidet helårsvirkninger av lønnsoppgjør og endrede pensjonsvilkår. Budsjettforslaget er oppdatert i forhold til øvrige endringer i kommunens rammevilkår. I denne sammenheng vil rådmannen nevne regjeringens forslag til endring i inntektssystemet.

Ringsaker taper på endringen av inntektssystemet. Ny kostnadsnøkkel for kommunene fører til et stort fradrag av midler gjennom utgiftsutjevningen, anslagsvis 30,4 mill. kroner. Selv om Ringsaker kompenseres med skjønnsmidler på 2 mill. kroner som følge av omleggingen og ved at skatteandelen av de frie inntektene reduseres fra 45 til 40 prosent, noe som er gunstig for Ringsaker, er ikke dette tilstrekkelig for å oppveie tapet i rammetilskuddet. Veksten i frie inntekter må derfor disponeres til å dekke mesteparten av tapet ved endringer av inntektssystemet i stedet for å dekke økt aktivitet og nye oppgaver. Sammen med lavere befolkningsvekst enn landet fører dette til at det er behov for å kutte på utgiftene og øke inntektene.

Ved behandling av rammesaken, jf. f.sak 117/2010, ble det vedtatt veiledende rammer for virksomhetsområdene med et samlet inndekningsbehov på 21 mill. kroner i 2011 og 2012 som ville øke med 16 mill. kroner til 37 mill. kroner i 2013 og 2014. Det bli i nevnte sak redegjort for dekning av ubalansen i budsjettet med generelle kutt i driftsrammene til virksomhetsområdene for til sammen 8,3 mill. kroner, med rettede kuttetiltak for 2 mill. kroner og inntektsøkninger på til sammen 3,8 mill. kroner. Samlet representerer disse inndekningstiltakene 14,1 mill. kroner. For å dekke gjenstående inndekningsbehov på 6,9 mill. kroner skulle rådmannen i den videre budsjettprosessen utrede aktuelle effektiviserings- og innsparingstiltak innenfor ulike virksomhetsområder og justere budsjetttrammene i forhold til dette.

Etter en krevende budsjettprosess er det foretatt utgiftskutt og inntektsøkninger i virksomhetsområdenes budsjetttrammer for til sammen 21 mill. kroner. Det gjenstår å finne dekning for ytterligere 12 mill. kroner fra 2013 og 15 mill. kroner fra 2014. Inntil videre er de to siste årene i økonomiplanen rent teknisk saldert med bruk av disposisjonsfond. Det må utredes utgiftsreduksjoner, alternativt inntektsøkninger, for å dekke opp ubalansen i de to siste årene i økonomiplanen.

De generelle kuttene på 8,3 mill. kroner er fordelt som forutsatt i rammesaken og er dekket inn på ulikt vis i enhetene. For flere enheter innebærer utgiftskuttene en viss reduksjon i tjenesteproduksjonen. Det vises i den sammenheng til omtale av driftstiltakene i hoveddel 4.

I tillegg til det foretatt rettede kutt og inntektsøkninger. Her nevnes bl.a.:

- For politiske styringsorganer er det innarbeidet en rammereduksjon på kr 350.000 som tilsvarer en reduksjon på 4 % av netto driftsramme for virksomhetsområdet, jf. vedtak i rammesaken om vurdering av godtgjørelser til politikere.
- Deltidstilbudet på RAUS er i samsvar med hva som det ble lagt opp til i rammesaken, inntil videre stilt i bero. Det er inndratt 2 årsverk og trukket ut 1,250 mill. kroner fra driftsrammen.
- Det er foretatt en reduksjon av budsjetterte utgifter til skoleskyss med kr 50.000 i 2011 og ytterligere kr 50.000 pr år i økonomiplanperioden i forbindelse med en forutsatt strengere praksis ved bytting av skole og skoleskyss til annen skole enn nærskolen.
- Som følge av lavere aktivitet ved kart og byggesak inndras 1 årsverk førstekonsulent administrasjon, tilsvarende kr 500.000.
- Ny telefoniavtale forventes å redusere telefoniutgiftene, budsjettert under servicesenteret, med kr 100.000. I tillegg er inntektene fra salg av informasjon til eiendomsmeglere ved omsetning av eiendommer økt med kr 77.000.
- Det er foretatt en reduksjon i mobilt ressursteam ved renholds enheten med 1,5 årsverk. Dette gir en årlig innsparing på kr 565.000.
- Ved bygg og eiendom er det lagt opp til en innsparing på kr 400.000 ved innføring av ny norm for beregning av FDV-utgifter for nye bygg. I tillegg er kr 600.000 til ny kontorleder ved enheten inntil videre tatt ut av rammen som et ikke igangsatt tiltak.
- Det forventes en årlig innsparing på ca kr 200.000 ved at enhet matproduksjon selv overtar utkjøringen av mat til hjemmeboende og institusjoner.

- Som omtalt i rammesaken avvikles subsidieringen av husleie i omsorgsboliger i regi av stiftelsene Ringsaker og Furnes omsorgsboliger. Dette gir en innsparing på kr 750.000
- Anslaget på budsjettet moms kompensasjon er satt opp med 1 mill. kroner i forhold til gjeldende budsjett og fordelt mellom resultatenehetene.
- Tilbakeført overskudd fra KLP forventes å bli om lag 2 mill. kroner høyere enn forventet i rammesaken.
- Forventet utbytte fra Eidsiva Energi AS og Vangveien 73 AS er økt med til sammen kr 800.000 i forhold til rammesaken.
- SPK og KLP har begge informert om at premiesatsen for arbeidsgivers andel vil gå ned fra 2011. For SPK utgjør dette 4,35 mill. kroner mens det for KLP utgjør kr 350.000, til sammen 4,7 mill. kroner.

Det økonomiske opplegget for perioden 2011-2014 er svært stramt. Det er ingen reserver til å dekke opp for evt. økte utgifter eller reduserte inntekter i forhold til budsjett. Robustheten i budsjettet er således svekket. Som det fremgår av økonomiske oversikter i kapittel 2.4 er kommunens driftsmargin fortsatt lav. Samtidig er det en rekke behov innen de ulike tjenesteområdene som en ikke kan imøtekomme på en fullgod måte. Rådmannen vil på samme måte som tidligere følge nøye med på utviklingen av både inntekts- og utgiftssiden i budsjettet for raskt å kunne foreslå og iverksette tiltak dersom inntekts- eller utgiftsforutsetninger endres gjennom året.

Det er som tidligere år behov for å saldere driftsbudsjettet med bruk av aksjeutbytte. I tillegg er det nødvendig å bruke av avsatte driftsmidler fra tidligere år (disposisjonsfond) for å balansere utgiftene hvert år i økonomiplanen. I 2011 disponeres bl.a. 10,5 mill. kroner av disposisjonsfond til dekning av underskuddet i pleie og omsorg fra 2009 og ytterligere 1,5 mill. kroner for å saldere driftsbudsjettet. Det er også reversert på målsettingen om ikke å bruke merverdiavgiftskompensasjon knyttet til investeringer i driftsbudsjettet for å få budsjettet i balanse. Til sammen 8 av 20 mill. kroner i budsjettet merverdiavgiftskompensasjon overføres investeringsbudsjettet i tråd med kravene i endrede budsjett- og regnskapsforskrifter. Resten disponeres til dekning av driftsutgifter.

Det er lagt opp til betydelige investeringer i neste 4-års periode, i hovedsak finansiert med lån. Som følge av økningen i langsiktig gjeld må derfor en stadig større andel av driftsinntektene disponeres til dekning av renter og avdrag. I kapittel 2.5 er det vist utviklingen av renter og avdrag i prosent av driftsinntektene. I økonomiplanperioden øker rente- og avdragsbelastningen fra 7,3 % til 8,7 %.

Der er grunn til å utvise stor forsiktighet med ytterligere økning av utgiftene slik rammeforutsetningene synes å utvikle seg. Rådmannen vil komme nærmere tilbake til dette i 1. tertialrapport for 2011. Ringsaker kommune har alltid vektlagt jevnest mulig utvikling i tilpasning til rammene, og en har videreført denne linjen i det økonomiske opplegget. Hvis utgiftene skal økes ytterligere må inntektene økes.

De mer detaljerte beskrivelsene fremgår av de respektive kapitlene i hoveddel IV.

Sentrale inntektsforutsetninger

Noen av de sentrale inntektforutsetningene som er lagt til grunn i rådmannens budsjettforslag kan stikkordsmessig sammenstilles slik:

- Ved budsjettering av skatt og rammetilskudd har rådmannen i budsjettforslaget tatt utgangspunkt i regjeringens anslag i beregningsteknisk dokumentasjon (Grønt hefte) som fulgte statsbudsjettforslaget som ble fremlagt 5.10.2010.
- Kommunale betalingssetser er i utgangspunktet prisjustert med 2,9 prosent. Det er imidlertid en del variasjoner bl.a. som følge av forskriftsbestemmelser og øvrige sentrale føringer på gebyrnivå. De enkelte betalingssetser fremgår av hoveddel III i rosa bok.

- Det er budsjettet med eiendomsskatt i hele kommunen på 37,25 mill. kroner i 2011. Det er lagt til grunn en sats på 2 promille uten ytterligere opptrapping. Maksimalskattesatsen er 7 promille, og 1 promille utgjør om lag 18,5 mill. kroner. Eiendomsskatten er trappet opp med kr 300.000 pr år som følge av forventet bolig-, hytte- og næringsutbygging. Det er balansemessig krevende at en så stor inntektspost står nominelt uendret fra år til år; dvs. reelt reduseres, i og med at den ikke justeres tilsvarende prisstigningen.
- I budsjett 2010 er det ført opp til sammen 42,8 mill. kroner i utbetaling av utbytte fra Eidsiva Energi AS og Vangsveien 73 AS. Tilsvarende beløp er lagt inn i de øvrige årene i økonomiplanperioden. Alle midlene går hvert år i sin helhet til å saldere driftsbudsjettet.
- Det er budsjettet med 39,0 mill. kroner i vertskommunetilskudd, en reduksjon på 3,6 mill. kroner som følge av frafall på 4 brukere siden siste telling i 2008. Det vises til omtale av vertskommunetilskuddet under kap. 4.24.
- Toppfinansieringsordningen for særlig ressurskrevende tjenester er i statsbudsjett for 2011 foreslått endret ved å øke innslagspunktet fra kr 865.000 til kr 895.000. I rådmannens budsjettforslag forutsettes en økning i tilskudd til ressurskrevende tjenester på om lag 2 mill. kroner i forhold til opprinnelig budsjett 2010. Økningen disponeres til nye ressurskrevende brukere. Tilskudd til ressurskrevende tjenester er budsjettet med 29,7 mill. kroner.
- For å finansiere brutto investeringer inkl. utlån og andre finanstransaksjoner på til sammen 251,7 mill. kroner i 2011 forutsettes det et låneopptak på 229,5 mill. kroner. Det er lagt opp til å bruke 5,0 mill. kroner av investeringsfondet i 2011. Resten finansieres av tilskudd og midler overført fra drift. For hele økonomiplanperioden er det planlagt brutto investeringer inkl. utlån for 855,4 mill. kroner og et låneopptak på 709,6 mill. kroner. Dette innebærer en betydelig belastning på fremtidige driftsbudsjetter i form av økte renter og avdrag.

1.1.4 Rådmannens prioriteringer

Foruten å legge inn helårskonsekvenser i 2011 av igangsatte tiltak i 2010 samt økonomiske konsekvenser av kommunale vedtak og statlige tiltak slik det fremgår av statsbudsjett 2011, har rådmannen prioritert bl.a. følgende tiltak i budsjett 2011 og økonomiplan 2011-2014:

- Innenfor sentraladministrasjonens budsjettramme er det dels ved omdisponering av stillinger og dels ved opprettelse av nye stillinger lagt til rette for stilling som web-redaktør, personalrådgiver og juridisk rådgiver med særlig fokus på barnevernområdet.
- Det har vært nødvendig å styrke budsjettet i forhold til en vesentlig økning av utgifter innenfor legetjenester, legevakt og fysioterapitjenester. Til sammen utgjør dette 2,9 mill. kroner. Av dette har om lag 1,8 mill. sammenheng med endring av finansieringsansvaret for fysioterapeuter fra stat til kommune. Merutgiftene er kompensert ved en økning av rammetilskuddet.
- Innenfor barnehageområdet er det i økonomiplanen ført opp investeringsmidler til fullfinansiering av den nye barnehagen på Nes og Bakkehaugen barnehage i Brumunddal. Det er ført opp investeringsmidler til ny barnehage på Stavsberg, i Moelv og Brøttum/Næroset. Samlet er det i økonomiplanen finansieringsmessig lagt til rette for investeringer for totalt 67,4 mill. kroner. Ved en slik utbygging vil det være full barnehagedekning i alle deler av kommunen. Rådmannen vil få bemerke at det så langt ikke er innarbeidet driftsmidler til de planlagte barnehagene. Fra 2011 er de øremerkede barnehagetilskuddene innlemmet i rammetilskuddet og finansiering av driften av nye barnehager må evt. prioriteres innenfor kommunens totale økonomiske ramme.

- I rådmannens budsjettforslag er det i perioden 2011- 2014 til sammen innarbeidet hele 218,5 mill. kroner til investeringsprosjekter innen virksomhetsområde undervisning. Av konkrete prosjekter nevnes fullfinansiering av Brøttum barne- og ungdomsskole som sammen med tidligere bevilgninger utgjør 139,1 mill. kroner og Moelv skole med 126,7 mill. kroner. Utbedringer av Hempa skole er ført opp med 9,4 mill. kroner. Til slutt er Mørkved og Stavsberg innarbeidet med et beløp på 10 mill. kroner hver i 2013. Planleggingen av sistnevnte skoler er i gang.
- Budsjettrammen til pleie og omsorg er permanent styrket med til sammen hele 7,9 mill. kroner fra 2011. Av dette er 4,6 mill. kroner en netto styrking av driften. Om lag 3,3 mill. kroner er disponert til dekning av reduksjon i vertskommunetilskuddet som følge av at brukere har falt fra. Det er lagt til rette for at underskuddet fra 2009 på totalt 10,5 mill. kroner dekkes i sin helhet. I 2010 ble det innarbeidet en styrking av driftsrammen med 8,5 mill. kroner. I sum er dette et meget stort beløp og en klar prioritering.
- Rammene til barnevernstjenesten er økt for å dekke helårsvirkningen av to stillinger som barnevernskonsulenter som ble opprettet i forbindelse med behandlingen av 1. tertialrapport 2010.
- Kulturbudsjettet er styrket med netto om lag 1,5 mill. kroner. Midlene er disponert til opprettelse av 1 årsverk innen allmennkultur for å frigjøre administrativ tid fra kultursjefen, som da i større grad kan legge til rette for mer aktivitet innen allmennkultur hos lag, foreninger, amatørartister og profesjonelle. Videre økes bevilgningen til arrangement innen allmennkultur og til utvikling av egne arrangement som skal gi Ringsaker kommune positiv oppmerksomhet og innbyggerne i Ringsaker positive opplevelser. På investeringsiden nevnes opprusting av Teatersalen og utendørs kulturarenaer. Til sammen er det ført opp 27 mill. kroner til investeringer på kulturområdet i økonomiplanperioden.
- I økonomiplanperioden er det ført opp investeringer for netto 165,435 mill. kroner utenfor VAR, hvorav 73,585 mill. kroner investeres i 2011. Av større tomteprosjekter kan nevnes videre utbygging av tomter ved Lille Almerud, næringsområder på Rudshøgda og tomtefelt ved Stavsjø sentrum. Det legges opp til en rekke tiltak for opprusting av Moelv, Brumunddal og andre områder i 2011 og fremover.
- Det foreslås bevilget til sammen 169,64 mill. kroner til investeringer innenfor VAR området i økonomiplanperioden, hvorav 53,29 mill. kroner i 2011. Av større prosjekter kan nevnes VA-avtale Sjusjøen – Moelv hvor det er ført opp 12,9 mill. kroner netto i 2011 og oppdimensjonering av VA-anlegget fra Sjusjøen til Moelv hvor det foreslås bevilget 2,5 mill. kroner i 2011.
- Det er i budsjettet foreslått opprettet netto 16,03 årsverk. I 2011 vil kommunen dermed ha 2.038,93 faste stillingshjemler. I tillegg vil det være 32 lærlinger.

1.2 Rammebetingelser og økonomiske forutsetninger

1.2.1 Innledning

I denne delen av dokumentet presenteres de overordnede økonomiske rammebetingelsene samt de gjennomgående forutsetninger som budsjett- og økonomiplanforslaget bygger på. De nærmere inntektsanslagene for Ringsaker kommune presenteres i hoveddel IV.

Rammetilskudd og skatteinntekter fra inntekts- og formuesskatt utgjør i 2010 til sammen 68 prosent av inntektene til kommunesektoren. Disse inntektene blir ofte kalt frie inntekter, dvs. inntekter som kommunesektoren kan disponere fritt uten andre bindinger fra staten enn det som er gitt i lov- og regelverk, i motsetning til f.eks. øremerkede tilskudd, refusjoner, salgs- og leieinntekter mv. Ved innlemming av øremerkede tilskudd til barnehager, kvalifiseringsprogram og krisesenter i rammetilskuddet øker andelen frie inntekter til 76 prosent i 2011.

Ringsaker kommune ligger under det gjennomsnittlige nivået for frie inntekter; nærmere bestemt på 93 prosent hvis en ser bort fra eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter. Hvis en tar med eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter, ligger Ringsaker kommune fortsatt på 93 prosent av gjennomsnittlig nivå i 2009. Disse inntektsforskjellene fremstår etter at en har korrigert for ulikheter i utgiftsbehovet.

Størrelsen på og utviklingen av de frie inntektene er særlig avgjørende for vurderingen av økonomiske forutsetninger og hvilken handlefrihet en dermed kan legge til grunn for økonomiplanperioden. Dette har igjen konsekvenser for hvilket tjenestetilbud kommunen kan gi innbyggerne.

1.2.2 Hovedtrekkene i statens økonomiske opplegg for kommunesektoren

Kommunesektorens inntekter i 2010

Grunnlaget for inntektsanslag i budsjett 2011 og økonomiplan 2011-2014 er bl.a. anslaget på frie inntekter i 2010.

I revidert nasjonalbudsjett 2010 ble realveksten i kommunesektorens samlede inntekter anslått til 7 mrd. kroner. Av veksten i samlede inntekter var 3,5 mrd. kroner frie inntektene. Ny informasjon om skatteinngangen trekker i retning av at kommunesektorens skatteinntekter i 2010 vil kunne bli om lag 0,8 mrd. kroner høyere enn lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett 2010. Oppjusteringe fordeler seg med med 650 mill. kroner på kommunene og 150 mill. kroner på fylkeskommunene.

Pris- og kostnadsveksten i kommunesektoren i 2010 (deflator) anslås nå til 3,25 prosent. Det er en oppjustering fra 3,1 prosent i revidert nasjonalbudsjett 2010. Oppjusteringen er knyttet til at årslønnsveksten i kommunesektoren anslås høyere enn tidligere lagt til grunn.

Den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2010 anslås etter dette til 7,1 mrd. kroner, tilsvarende 2,3 prosent. For de frie inntektene anslås det en realvekst på 3,9 mrd. kroner, tilsvarende 1,8 prosent.

For Ringsaker kommune innebærer det oppjusterte skatteanslaget en anslått økning av frie inntekter på netto 5,551 mill. kroner i forhold til revidert anslag etter 1. tertial 2010, fordelt med økte skatteinntekter på 13,676 mill. kroner og redusert rammetilskudd med 8,125 mill. kroner. Ved utarbeidelsen av skatteanslaget for 2011 har rådmannen lagt til grunn at den faktiske skatteinngangen i 2010 blir som forutsatt i rapporten etter 2. tertial 2010.

Kommunesektorens inntekter i 2011

I kommuneproposisjonen for 2011 la regjeringen opp til reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 4 og 5 mrd. kroner. Det ble varslet at mellom 2,5 og 3 mrd. kroner av veksten

ville komme som frie inntekter. Regjeringen legger i forslaget til stasbudsjett opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntektene i 2011 på 5,7 mrd. kroner, tilsvarende 1,7 prosent. Av veksten er 2,75 mrd. kroner frie inntekter. Dette tilsvarer en en realvekst i frie inntekter på 1,0 prosent, regnet fra anslått inntektsnivå for 2010 i revidert nasjonalbudsjett 2010. Veksten i frie inntekter foreslås fordelt med 2,55 mrd. kroner til kommunene og 200 mill. kroner til fylkeskommunene. Dette er i tråd med signalene i kommuneproposisjonen.

Pris- og lønnsvekst for kommunesektoren (deflatoren) i 2010 er anslått til 2,8 prosent, som er et vektet anslag for lønnsvekst på 3,25 prosent og prisvekst på 2,0 prosent. Kommunesektoren er kompensert for dette innenfor de foreslåtte inntektsrammene for 2011. Realveksten i kommunesektorens inntekter kommer i tillegg til kompensasjonen for pris- og lønnsvekst.

Veksten i frie inntekter må ses i sammenheng med kommunesektorens anslåtte merutgifter knyttet til befolkningsutviklingen. Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) utarbeider anslag for merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen, forutsatt at dekningsgrad, standard og produktivitet i tjenesteproduksjonen holdes uendret. Beregninger utført av TBU indikerer at kommunesektoren kan få merutgifter i 2011 på om lag 2,6 mrd. kroner knyttet til den demografiske utviklingen. Dette er utgifter som må dekkes av kommunesektorens samlede inntekter. Departementet anslår den delen av kommunesektorens merutgifter knyttet til befolkningsutviklingen som må dekkes av frie inntekter til om lag 2,1 mrd. kroner.

I tabellen under vises hovedkomponenter i inntektsveksten i 2011, regnet fra inntektsnivået for 2010 i revidert nasjonalbudsjett 2010.

Tabell 1.2.2.1: Inntektsvekstens (realvekst) hovedkomponenter. Beløp i mrd. kroner

Frie inntekter	2,75
Tiltak finansiert over rammetilskuddet	1,5
Øremerkede tilskudd	1,2
Gebyrinntekter	0,2
Samlede inntekter	5,65

Det foreslås i tillegg økte midler knyttet til nominell videreføring av maksimalprisen i barnehager, videre opptrapping med sikte på økonomisk likebehandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager, helårsvirkningen av nye barnehageplasser i 2010, samt helårsvirkningen av økt undervisningstimetall og gratis leksehjelp i 2010. Disse midlene bevilges som frie inntekter, men regnes ikke med i den oppgitte veksten i frie inntekter, siden midlene er knyttet til nye oppgaver. Midlene regnes imidlertid med i veksten i de samlede inntektene. Det foreslås også økte bevilgninger til bl.a. rehabilitering og opprusting av skole- og svømmeanlegg og kirkebygg, flere omsorgsboliger og sykehjems plasser, styrking av det kommunale barnevernet, samhandlingsreformen og tiltak på rusfeltet. Gebyrinntektene anslås å øke reelt med drøyt 0,2 mrd. kroner fra 2010 til 2011.

Kommunesektorens frie inntekter i 2011

Regjeringen legger opp til realvekst i de frie inntektene i 2011 på 2,75 mrd. kroner. Dette tilsvarer en realvekst på 1,0 prosent. Veksten er regnet fra anslaget på kommunesektorens inntekter i 2010 i revidert nasjonalbudsjett 2010. Veksten i frie inntekter foreslås fordelt med i underkant av 2,55 mrd. kr til kommunene og 200 mill. kroner til fylkeskommunene.

I kommuneproposisjonen 2011 ble det varslet at skatteinntektens andel av kommunenes samlede inntekter skal reduseres fra om lag 45 prosent til 40 prosent. Dette er lagt til grunn i forslaget til skattøre for kommunene. Forslag til skattører er fremmet i Prop. 1 S (2010–2011) Skatte-, avgifts- og tollvedtak. Det foreslås at den kommunale skattøren for personlige skattytere settes til 11,3 prosent, som er en reduksjon på 1,5 prosentpoeng fra 2010.

Tabell 1.2.2.2 viser anslag på frie inntekter til primærkommunene i 2010 og 2011. Inntektene i 2010 er anslag på regnskap korrigert for oppgaveendringer, regelendringer og endringer i finansiering mellom forvaltningsnivåene. Anslag på regnskap innebærer at nivået på kommunesektorens skatteinntekter i 2010 er 0,8 mrd. kroner høyere enn det som ble lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett 2009, fordelt med 650 mill. kroner på kommunene og 150 mill. kroner på fylkeskommunene.

Rammetilskuddene er basert på regjeringens bevilgningsforslag.

Tabell 1.2.2.2: Frie inntekter i primærkommuner i 2010 og 2011 (nominelle priser). Beløp i mill. kroner

	2010	2011	Prosent endring
Skatter i alt	123 142	115 670	-6,1
Herav skatt på inntekt og formue	116 050	108 470	-6,5
Rammetilskudd	84 795	99 971	17,9
Sum frie inntekter	207 937	215 641	3,7

Den nominelle veksten i kommunenes frie inntekter i 2010 anslås til 3,6 prosent, beregnet fra anslag på regnskap 2010. Med anslått prisvekst for kommunesektoren på 2,8 prosent i 2011, tilsvarer dette en realvekst på 0,7 prosent. Dette tilsvarer om lag 1,9 mrd. kroner.

Skatt på inntekt og formue til kommunene anslås redusert med 6,5 prosent i 2011, mens rammetilskuddet øker med 17,9 prosent. Dette må ses i sammenheng med at skatteandelen settes ned til 40 prosent mot en tilsvarende økning i rammetilskuddet.

Situasjonen for de enkelte kommuner vil naturlig nok variere i forhold til alle makrobeskrivelsene foran. Beregningene av hva Ringsaker kommune for egen del kan budsjettere med under de ulike inntekstpostene, er vist i kapittel 4. De konkrete anslagene for Ringsaker kommune vedrørende skatt og rammetilskudd er presentert i kapittel 4.24 under omtalen av virksomhetsområde 90.

Innlemming av øremerkede tilskudd i de frie inntektene

Innlemming av øremerkede tilskudd i de frie inntektene holdes utenom ved beregning av vekst i frie inntekter. Innlemming av øremerkede tilskudd bidrar til å øke andelen frie inntekter av kommunesektorens samlede inntekter.

Tilskudd til barnehager

Regjeringen foreslår at driftstilskudd til barnehager på 20,5 mrd. kroner, tilskudd til tiltak for barn med nedsatt funksjonsevne i barnehage på 880 mill. kroner og skjønnsmidler til barnehager på 6,3 mrd. kroner legges inn i rammetilskuddet til kommunene fra 2011. I tillegg legges det inn 263 mill. kroner til nominell videreføring av foreldrebetalingen og 92,5 mill. kroner til opptrapping av likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager. Samlet legges det inn om lag 28 mrd. kroner i kommunenes rammetilskudd i 2011.

Tilskudd til krisesentre

Lov om kommunale krisesentertilbud (krisesenterlova) ble vedtatt i Stortinget i juni 2009 og trådte i kraft 1.1.2010. Loven innebærer at det er kommunene som har ansvaret for å sørge for et krisesentertilbud til personer utsatt for vold i nære relasjoner. Tilskuddet til krisesentre på om lag 238 mill. kroner foreslås innlemmet i kommunenes rammetilskudd fra 2011.

Kvalifiseringsprogrammet

Tilskuddet til kvalifiseringsprogrammet på vel 1,2 mrd. kroner foreslås innlemmet i kommunenes rammetilskudd i 2011. Dette omfatter vel 400 mill. kroner som tidligere har vært utbetalt i individstønad til deltakere i kvalifiseringsprogram. I tillegg foreslås den samlede bevilgningen til kvalifiseringsprogram økt med om lag 65 mill. kroner sammenliknet med bevilgningen i 2010. Bevilgningen gis en særskilt fordeling utenfor utgiftsutjevningen i 2011.

1.2.3 Lønns- og prisforutsetninger

Lønnsoppgjøret for 2011 er et mellomoppgjør, og samlet forutsettes det i budsjettet en ramme som utgjør om lag 3,6 prosent. I forslag til statsbudsjett for 2011 er det lagt til grunn en gjennomsnittlig lønnsøkning i 2011 på 3,25 prosent. Tilsvarende økning melder flere av de store finansinstitusjonene, mens SSB forventer en lønnsvekst på 3,4 prosent. Det vil alltid være usikkerhet ved et slikt anslag. Av lønnsrammen utgjør overheng anslagsvis 2,7 prosent. Til inndekning av oppgjøret i 2011 føres det opp en bevilgning på 13,124 mill. kroner; hvilket tilsvarer om lag 0,9 prosent. I den grad dette ikke er nok i forhold til hva som blir utfallet av lønnsoppgjøret i 2011, så må resultatene selv dekke det overskytende. Forhold vedrørende budsjettering av lønnsreserven er nærmere presentert og begrunnet i kapittel 4.22 under omtalen av virksomhetsområde 88 tilleggsbevilgninger.

Konsumprisindeksen anslås i nasjonalbudsjettet for 2011 å øke med 2,5 prosent. Veksten i KPI-JAE (konsumprisindeks justert for avgiftendringer og utenom energivarer) anslås til 1,5 prosent. Rådmannen har i forslaget til budsjett 2011 lagt til grunn en prisvekst på 1,3 prosent fra 2010 til 2011. Andre driftsutgifter enn lønn er i budsjettforslaget for 2011 dermed i utgangspunktet kompensert med en slik prisvekst på 1,3 prosent.

I tråd med praksis vektet sammen forutsetninger om lønnsvekst (rådmannen har her benyttet 3,6 prosent med vekt om lag 70 prosent) og prisvekst (rådmannen har her benyttet 1,3 prosent med vekt om lag 30 prosent). Dette sammenvektede uttrykket for kostnadsvekst brukes i rammeberegningen til fremskriving av inntektsartene/gebyrene. I rådmannens forslag til budsjett 2011 er dermed i utgangspunktet disse inntektsartene forutsatt å øke om lag 2,9 prosent. Dette er 0,1 prosent høyere enn det som er benyttet i statsbudsjettet. Det vises til nærmere presentasjon av foreslåtte endringer i de ulike kommunale betalingsordningene i kapittel 5.2 samt i omtalen av de respektive virksomhetsområder i kapittel 4. Selve forslaget til gebyrregulativ for 2010 er inntatt i kapittel 3.1 i rosa bok.

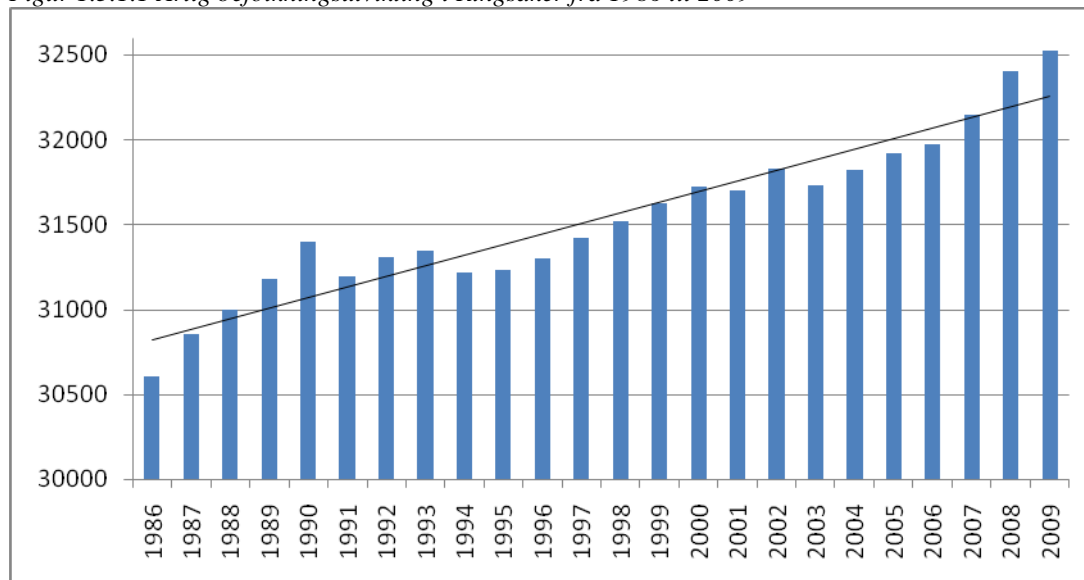
Økonomiplanen føres i faste priser med 2011-kroneverdi. Avdragene som innarbeides med løpende priser i basis, er deflatert med utgangspunkt i en sats på 2,0 prosent for 2012-2014.

1.3 Befolkningsutvikling

1.3.1 Innbyggertall og befolkningsutvikling

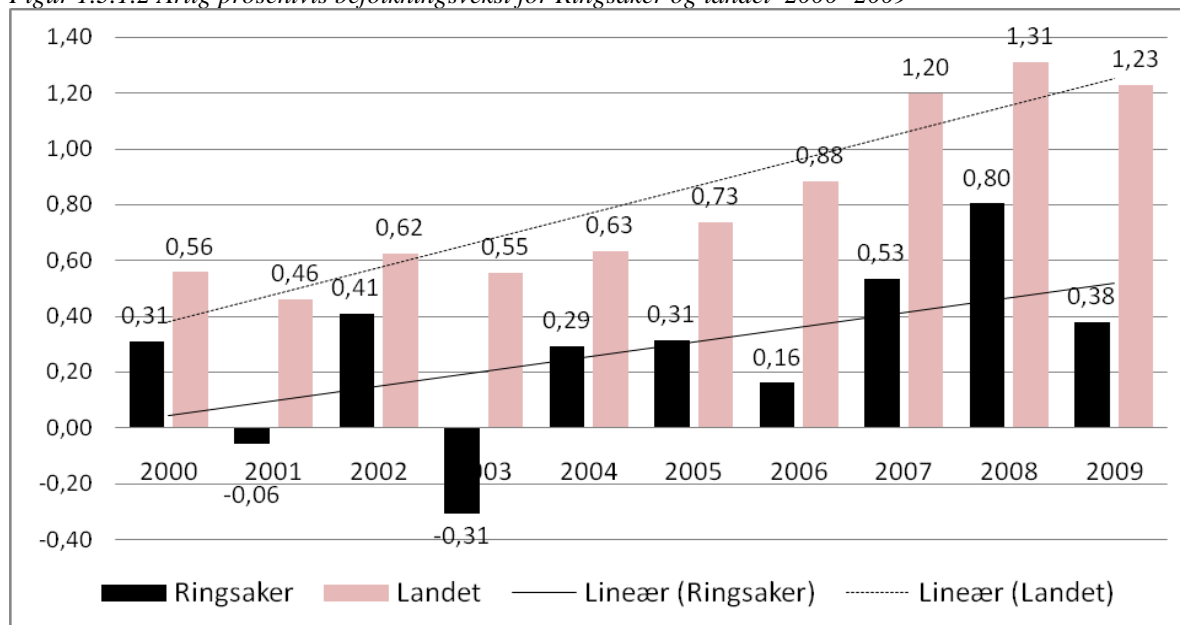
Totalbefolkningen i Ringsaker 31.12.2009 var på 32.524. Befolkningsutviklingen fra 1986 er slik:

Figur 1.3.1.1 Årlig befolkningsutvikling i Ringsaker fra 1986 til 2009

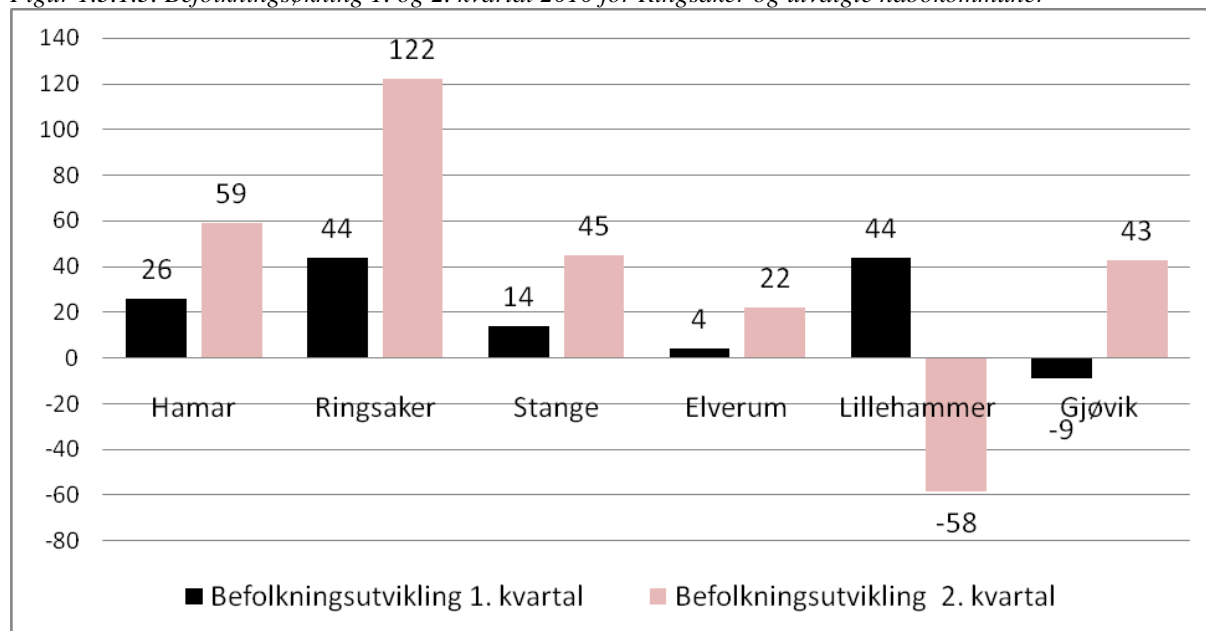
Folketallet økte i Ringsaker fra 1986 til 1990. Fra 1997 til 2009 var det en årlig økning med unntak av årene 2001 og 2003. Den årlige økningen har vært relativt stor fra 2007 til 31.12.2009.

Figur 1.3.1.2 Årlig prosentvis befolkningsvekst for Ringsaker og landet 2000-2009

Med unntak av årene 2001 og 2003, har det vært en positiv årlig prosentvis befolkningsvekst i Ringsaker i perioden 2000 til 2009. Veksten Ringsaker har samlet sett vært positiv i perioden fra 2000 til 2009. De lineære trendlinjene viser at den prosentvise veksten i Ringsaker er økende, men at den øker mindre enn for landet.

Figur 1.3.1.3. Befolkningsøkning 1. og 2. kvartal 2010 for Ringsaker og utvalgte nabokommuner

Ringsaker hadde en befolkningsøkning på 44 personer i 1. kvartal og på 122 personer i 2. kvartal 2010. Til sammen utgjør dette en økning på 166 personer. Dette er en større økning enn i de utvalgte nabokommunene jf. tabellen over.

Tabell 1.3.1.1 Befolkningsendringer for Ringsaker 1. kvartal 2009 til 2. kvartal 2010

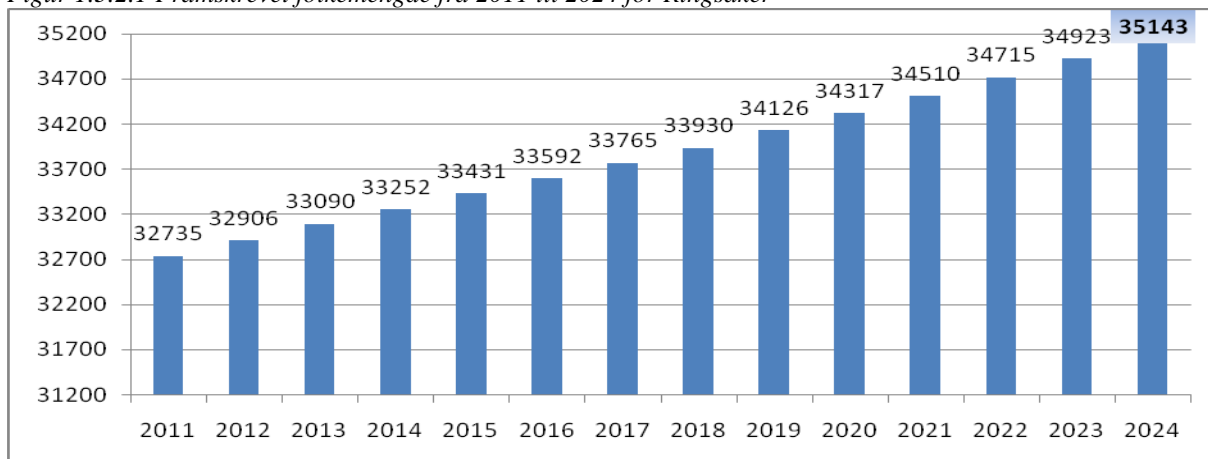
År	2009				2010	
	Kv 1	Kv 2	Kv3	Kv 4	Kv 1	kv 2
Folketallet ved inngangen av kvartalet	32 402	32 425	32 438	32 480	32 524	32 568
Fødseloverskudd	8	-4	40	-34	-6	-2
Innvandring	66	32	55	50	65	65
Utvandring	23	20	25	15	22	9
Innflytting, innenlandsk	217	242	344	277	258	299
Fraflytting, innenlandsk	245	237	372	235	251	231
Nettoinnflytting, inkl. inn- og utv.	15	17	2	77	50	124
Folketilvekst	23	13	42	44	44	122
Folketallet ved utg. av kvartalet	32 425	32 438	32 480	32 524	32 568	32 690

Befolkningsveksten i Ringsaker skyldes en positiv nettoinnflytting.

1.3.2 Aktuelle befolkningsprognoser

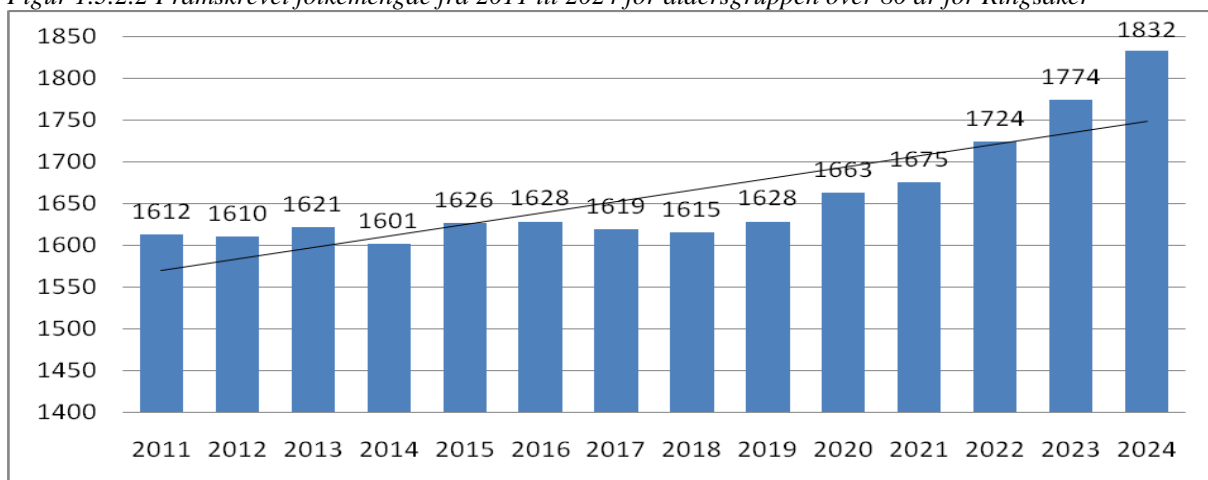
Befolkningsprognoser dannes med grunnlag i en gitt faktisk befolknings situasjon, kombinert med valg av forutsetninger for fruktbarhet, dødssannsynlighet samt inn- og utflyttinger. Kommunenes egne mål for befolkningsvekst er vist i kapittel 1.1.2. Her presenteres kort noen tidligere framskrivninger fra SSB.

Figur 1.3.2.1 Framskrevet folkemengde fra 2011 til 2024 for Ringsaker

Prognosen benyttet i figuren over er benevnt MMMM og er basert på en middels nasjonal vekst.

Figur 1.3.2.2 Framskrevet folkemengde fra 2011 til 2024 for aldersgruppen over 80 år for Ringsaker

Fremskrevet folkemengde (MMMM) i aldersgruppa over 80 år i Ringsaker viser en stabil utvikling frem til 2019. Etter 2019 viser prognosene relativ stor økning i aldersgruppen over 80 år.

Tabell 1.3.2.1 Befolkningen i Ringsaker etter aldersgrupper pr 1.1.2008, 2009 og 2010

Aldersgruppe	Statistikk			Prognose				
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
0 år	344	395	366	333	329	328	331	343
1-5 år	1 804	1 841	1 859	1 868	1 869	1 860	1 844	1 836
6-12 år	3 000	2 946	2 883	2 852	2 835	2 785	2 744	2 739
13-15 år	1 333	1 302	1 341	1 393	1 386	1 361	1 346	1 312
16-19 år	1 748	1 818	1 864	1 843	1 800	1 821	1 856	1 833
20-29 år	3 378	3 406	3 426	3 538	3 645	3 727	3 788	3 842
30-49 år	8 883	8 883	8 864	8 842	8 798	8 696	8 611	8 594
50-59 år	4 256	4 240	4 274	4 266	4 343	4 452	4 544	4 659
60-69 år	3 571	3 719	3 785	3 928	3 963	4 017	4 076	4 092
70-79 år	2 220	2 245	2 278	2 283	2 344	2 400	2 488	2 555
80 år og over	1 607	1 607	1 584	1 637	1 626	1 634	1 615	1 626
Total	32 144	32 402	32 524	32 783	32 938	33 081	33 243	33 431

Prognosene viser en positiv befolkningsutvikling i perioden 2011 til 2015. Befolkningen øker med 648 personer i løpet av perioden. Økningen skjer i aldersgruppene 0 år, 20-29 år og 50-79 år.

1.4 Plansystem og budsjettprosess

1.4.1 Kommuneplanen

Innledning

Kommuneplanen er et overordnet og langsiktig politisk styringsverktøy for kommunen. Planens formål er å samordne den fysiske, økonomiske, sosiale, estetiske og kulturelle utvikling innenfor kommunen som geografisk område. Kommuneplanen skal legges til grunn ved utarbeidelse av sektorplaner, temaplaner og budsjettdokumenter.

Kommuneplanens langsiktige del

Planens langsiktige del skal omfatte mål for utviklingen i kommunen, retningslinjer for sektorenes planlegging og en arealdel for forvaltning av arealer og andre naturressurser. Minst én gang i løpet av hver valgperiode skal kommunestyret vurdere kommuneplanen samlet, herunder om det er nødvendig å foreta endringer i den. Rådmannen vil komme tilbake med spørsmål om når og i hvilken form dette bør gjøres. Kommuneplanens samfunnsdel for perioden 2006-2010 (2018) ble vedtatt av kommunestyret 25.10.2006 ved k.sak 98/2006.

Kommuneplanens arealdel for perioden 2006-2010 (2018) ble vedtatt av kommunestyret 27.6.2007, ved k.sak 77/2007. Arealdelen gjelder for forvaltning av arealer og andre naturressurser og omfatter alt areal i kommunen. Arealdelen består av plankart som fastlegger arealbruken og tilhørende bestemmelser som utfyller og utdyper arealbruken. Retningslinjer gir veiledning om planens intensjoner og holdepunkter for hvordan den skal praktiseres.

Handlingsprogrammet

Kommuneplanens kortsiktige del (fire år) omfatter samordnet handlingsprogram for sektorenes virksomhet. Kommuneplanens kortsiktige del er for Ringsaker kommunes vedkommende integrert i det årlige budsjett- og økonomiplanarbeidet slik at handlingsprogrammet inngår i budsjettprosessen og synliggjøres i nærværende dokument.

1.4.2 Budsjettets utforming - budsjettprosessen

Årsbudsjettet er hjemlet i kommunelovens § 45. Handlingsprogrammet er hjemlet i plan- og bygningslovens § 20-1, mens økonomiplanarbeidet er hjemlet i kommunelovens § 44. Ut fra hensynet til en mest mulig effektiv planlegging er disse tre dokumentene sett i sammenheng.

Utarbeidelsen av forslaget til budsjett og økonomiplan har skjedd i henhold til bestemmelsene i kommunens gjeldende økonomireglement. De aktuelle bestemmelsene økonomireglementet lyder slik:

§ 3.1 Generelt

I henhold til kommunelovens § 44 skal det årlig vedtas en rullerende økonomiplan som minst omfatter de fire neste budsjettår. I henhold til kommunelovens § 45 skal det årlig vedtas budsjett for det kommende kalenderår.

Ringsaker kommune skal utarbeide årsbudsjett og økonomiplan i en samtidig prosess. Årsbudsjettet skal være identisk med første året i økonomiplanen.

§ 3.2 Vedtak om årsbudsjett og økonomiplan

3.2.1 Hovedbestemmelser om prosessen

Rådmannen gis ansvaret for å utarbeide et helhetlig forslag til økonomiplan og årsbudsjett i samsvar med bestemmelsene i kommuneloven med tilhørende forskrifter. Rådmannens forslag til årsbudsjett og økonomiplan skal være offentlig fra det tidspunkt det er avsendt og dermed kan regnes som et utferdiget dokument.

Formannskapet skal etter kommunelovens §§ 44 og 45 utarbeide innstilling til kommunestyret om henholdsvis økonomiplan og årsbudsjett i samsvar med bestemmelsene i kommuneloven med tilhørende forskrifter.

Kommunestyret skal etter kommunelovens §§ 44 og 45 fatte vedtak om henholdsvis økonomiplan og årsbudsjett i samsvar med bestemmelsene i kommuneloven med tilhørende forskrifter.

3.2.2 Fremdriftsplan og nærmere opplegg for prosessen

Formannskapet gis myndighet til å bestemme fremdrift og nærmere opplegg for de årlige budsjett- og økonomiplanprosesser innenfor hovedbestemmelsene i punkt 3.2.1.

3.2.3 Kommunestyrets vedtak om årsbudsjettet

I henhold til kommuneloven § 46 skal årsbudsjettet omfatte hele kommunens virksomhet, være realistisk og settes opp på en oversiktlig måte. Det skal i tilknytning til budsjettvedtaket angis mål og premisser i den grad det er nødvendig for å klargjøre hva kommunestyret ønsker å oppnå med de ulike bevilgningene.

Kommunestyrets vedtak om driftsbudsjettet følger nettobudsjetteringsprinsippet og skal hva gjelder forskriftens budsjettskjema 1 B som minimum spesifiseres på hovedartsgruppe (1 siffer) for hvert virksomhetsområde (2 siffer). Forskriftens budsjettskjema 1 A inneholdende inntektssiden mv spesifiseres som angitt i forskriften.

Kommunestyrets vedtak om investeringsbudsjettet følger nettobudsjetteringsprinsippet og skal hva gjelder forskriftens budsjettskjema 2 B som minimum spesifiseres på hovedartsgruppe (1 siffer) for hvert prosjekt (5 siffer) for hvert virksomhetsområde (2 siffer). Forskriftens budsjettskjema 2 A inneholdende inntektssiden mv spesifiseres som angitt i forskriften.

3.2.4 Økonomiske oversikter til årsbudsjettet

Rådmannen gis ansvaret for å stille opp økonomiske oversikter i samsvar med vedlegg 3 og 4 til forskrift om årsbudsjett.

3.2.5 Kommunestyrets vedtak om økonomiplanen

I henhold til kommuneloven § 44 skal økonomiplanen omfatte hele kommunens virksomhet, være realistisk og settes opp på en oversiktlig måte. Økonomiplanens talldel skal så langt det vurderes som hensiktsmessig, vedtas på samme nivå som årsbudsjettet.

Formannskapet fastsatte ved f.sak 10/2010 i møte den 13.1.2010 fremdriftsplan for arbeidet med økonomisaker i 2010. Det har vært avholdt dialogkonferanser mellom kommunestyrets medlemmer og enhetsledere og rammekonferanse for kommunestyret. Rådmannen har holdt egne orienteringsmøter om arbeidet med budsjett og økonomiplan for de hovedtillitsvalgte. I tillegg har enhetslederne holdt egne orienteringer for tillitsvalgte innen sine ansvarsområder. Rådmannens forslag til budsjett 2011 og økonomiplan 2011-2014 legges fram offentlig 12. november 2010.

1.4.4 Balansert målstyring (BMS)

Generelt

BMS er sentral målbar styringsinngangsinformasjon satt i system gjennom styringskort for å forenkle fremstilling og oppfølging av resultater. Styringsystemet vektlegger betydningen av å ha mange og tydelige mål basert på visjoner, systematisk måling og oppfølging av resultater. Fokusområder, indikatorer og resultater blir synliggjort i styringskortet som er et verktøy for overordnet styring, jf. kommunestyrets budsjettvedtak, rådmannens ledelse av administrasjonen og enhetenes oppfølging.

Det er viktig at resultatene på indikatorene i styringskortet gir et godt og representativt bilde av situasjonen på den enkelte enhet. Styringskortene er utarbeidet for å gi målbare resultater knyttet til kommunens visjon "Ringsaker – vekst og utvikling". Oppnådde resultater rapporteres til kommunestyret som del av årsberetningen og ved 1. og 2. tertialrapport. Alle resultater knyttet til enhetenes styringskort blir presentert på intranettet i et eget program.

Alle enheter og staber har styringskort, og det er den enkelte enhet som har hovedansvaret for å jobbe for måloppnåelse og oppfølging av resultater. Enheter som har resultater under akseptabelt nivå, skal utarbeide tiltak med formål resultatforbedring. For å sikre en god resultatoppfølging er det viktig med en løpende styringsdialog mellom rådmannen og enhetene.

Det jobbes kontinuerlig med å forbedre innholdet i styringskortene. Felles styringskort og styringskortene på de sammensatte områdene blir endret med virkning fra 1.1.2011. I 2011 vil det arbeides videre med å utvikle nye indikatorer på samfunnsperspektivet.

Felles styringskort

Felles styringskort inneholder fokusområder og indikatorer som alle enhetene skal benytte. For hvert av fokusområdene er det underliggende indikatorer. For hver av disse indikatorene er det angitt målemetode/kilde, mål og akseptabelt resultat. I tillegg til disse indikatorene kan den enkelte resultatenheter ha individuelle indikatorer under "tjenester tilpasset brukernes behov" i tillegg til de som fremkommer i felles styringskort. Enhetene har ansvaret for å fremskaffe og videreformidle resultatene på slike indikatorer.

Det er kun på indikatoren "sykefravær" og på resultatspesifikke indikatorer for kvalitet på tjenesten at enhetene i dialog med rådmannen ved kommunalsjef kan fastsette egne nivåer for mål og akseptabelt nivå. Det er også viktig å ha forståelse for at enhetene har ulike forutsetninger for å oppnå like gode resultater på indikatorer der nivået for mål og akseptabelt nivå er standardisert.

Brukere

Omfanget av brukerundersøkelsene har blitt redusert ved bruk av utvalg og ved at mange enheter gjennomfører undersøkelsene annethvert år. Ansvaret for gjennomføringen ligger på den enkelte enhet, men rådmannens stab bistår enhetene i dette arbeidet.

Indikatoren "Brukernes tilfredshet med tjenestene" måles gjennom brukerundersøkelsen. Om enhetene ikke har andre mål på kvaliteten på tjenestene, kan de benytte resultater fra brukerundersøkelsen. Enkelte enheter har utarbeid andre kvalitetsmål i tillegg. Indikatorene "Brukernes tilfredshet med samarbeid og medvirkning" og "Brukernes tilfredshet med informasjon" måles også gjennom brukerundersøkelsen.

Medarbeidere

Resultater på "Engasjement og kompetanse" dekkes gjennom både brukerundersøkelsen og motivasjonsmålingen. Resultater på "Læring og fornyelse" dekkes gjennom motivasjonsmålingen. Resultater fra motivasjonsmålingen i 2010 vil innarbeides i de nye indikatorene jf. felles styringskort 2011. Motivasjonsmålingen gjennomføres årlig for alle enheter og staber for å sikre god oppfølging av de ansattes arbeidssituasjon. Hyppigheten på målingene vurderes.

Organisasjon

På dette fokusområdet blir resultatene på indikatorene under "Arbeidsmiljø" dekket gjennom motivasjonsmålingen og egne registreringer av sykefravær "Ledelse" blir målt gjennom motivasjonsmålingen og ved en egen indikator (Ledelse) som er et samlet gjennomsnitt av indikatorene som har målnivå 5 og akseptabelt nivå 4 på styringskortet. Det er likevel slik at alle resultater på styringskortet kan knyttes opp mot ledelse.

Økonomi

Avvik i forhold til budsjett er differansen mellom regnskapet og budsjettet regnet i % av budsjettet. I tillegg inneholder styringskortet "Avvik i % årsprognose i forhold til budsjettet". På begge indikatorene på "God økonomistyring" er både mål og akseptabelt avvik at virksomhetsområdet går i null eller har overskudd. Indikatoren gjelder driftsregnskapet før årsoppgjørdisposisjoner.

Felles styringskort 2011

Fokusområder og indikatorer	Målemetode/kilde	Mål	Akseptabelt
Samfunn			
Befolkningsvekst	SSB	200	150
Nye boliger	Egen registrering	150	100
Brukere			
Tjenester tilpasset brukernes behov			
Tilfredshet med tjenestene	Brukerundersøkelse	5,0	4,0
Kvaliteten på tjenestene	Ind./brukerundersøkelse	Ind./5,0	Ind./4,0
Dialog med brukerne			
Tilfredshet med samarbeid og medvirkning	Brukerundersøkelse	5,0	4,0
Tilfredshet med informasjon	Brukerundersøkelse	5,0	4,0
Medarbeidere			
Engasjement og kompetanse			
Brukernes tilfredshet med ansattes engasjement og kompetanse	Brukerundersøkelse	5,0	4,0
Ansattes tilfredshet med engasjement og kompetanse	Motivasjonsmåling	5,0	4,0
Læring og fornyelse			
Ansattes tilfredshet med læring og fornyelse	Motivasjonsmåling	5,0	4,0
Medarbeiderskap (spm: 2,4,18,32)	Motivasjonsmåling	5,0	4,0
Organisasjon			
Arbeidsmiljø			
Ansattes tilfredshet med arbeidsmiljø	Motivasjonsmåling	5,0	4,0
Ansattes stolthet over egen arbeidsplass	Motivasjonsmåling	5,0	4,0
Sykefravær	Visma HRM (Ansatt)	Ind.	Ind.
Ledelse			
Ansattes tilfredshet med ledelsen	Motivasjonsmåling	5,0	4,0
Ledelse (et samlet resultat av andre ind.)		5,0	4,0
Økonomi			
Økonomistyring			
Avvik i % hittil i år, regnskap ift. budsjett	Regnskap/budsjett	0 % +	0 % +
Avvik i %, årsprognose ift. budsjett	Regnskap/budsjett	0 % +	0 % +

1.5 KOSTRA sammenligningstall

KOSTRA står for Kommune-Stat-Rapportering og har som formål å samordne og effektivisere all rapportering fra kommunene til staten samt å sørge for relevant styringsinformasjon om kommunal virksomhet. KOSTRA baseres på elektronisk innrapportering fra kommunene til SSB. Dette innebærer at de respektive kommunene selv er ansvarlig for at deler av innrapporteringen foregår korrekt. I tillegg baseres KOSTRA på data fra en rekke andre kilder i og utenfor SSB. KOSTRA-tallene koples med data fra ulike kilder, som f.eks. regnskapsdata, tjeneste- og personelldata og befolkningsdata. I løpet av årene er mange gamle statistikkområder endret, og nye områder er kommet til.

På internettadressen <http://www.ssb.no/kostra/> finnes nøkkeltall og grunnlagsdata, gjennomsnitt for kommuner, gjennomsnitt for kommuner innen hvert fylke og gjennomsnitt for grupper av kommuner. KOSTRA-gruppe 13 består av Ringsaker sammen med bl.a. Gjøvik, Lillehammer og Hamar og omfatter 36 kommuner med innbyggertall over 20.000 unntatt de fire største byene inkl. Oslo.

Det er valgt å sammenligne Ringsaker med landsgjennomsnittet (utenom Oslo), gruppe 13, Gjøvik, Hamar og Stange (som ikke er i gruppe 13). I dette avsnittet presenteres noen utvalgte, sentrale sammenligningstall.

Tabell 1.5.1 Finansielle nøkkeltall for 2007, 2008 og 2009

	Landet	Gruppe 13	Gjøvik	Hamar	Stange	Ringsaker
Brutto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter						
2009	1,3	0,9	2,0	1,0	0,5	-0,1
2008	0,3	0,3	-0,3	0,0	2,3	0,8
2007	1,5	1,5	1,1	3,0	3,9	3,1
Netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter						
2009	5,2	5,4	3,0	10,0	4,7	6,8
2008	-0,6	-1,0	-1,4	2,4	1,4	3,8
2007	1,9	1,8	2,7	4,6	3,0	5,1
Netto finans og avdrag i prosent av brutto driftsinntekter						
2009	2,3	2,1	-0,6	-2,8	3,3	1,5
2008	4,7	4,9	4,6	1,3	3,0	-0,4
2007	3,4	3,3	2,1	1,8	2,9	0,7
Langsiktig gjeld i prosent av brutto driftsinntekter						
2009	175,9	174,5	168,2	179,5	176,1	176,3
2008	176,7	175,7	165,1	196,5	181,0	170,5
2007	173,7	173,2	166,8	193,6	185,4	160,2
Arbeidskapital i prosent av brutto driftsinntekter						
2009	22,0	24,1	48,8	24,1	18,4	48,4
2008	22,5	25,8	44,1	33,0	21,3	48,3
2007	26,5	30,1	53,4	31,9	26,8	47,8
Frie inntekter i kroner pr innbygger						
2009	33 708	31 643	31 600	31 673	32 034	32 155
2008	30 956	29 273	28 539	29 399	29 489	29 977
2007	29 529	27 764	27 230	28 031	27 892	28 747
Netto lånegjeld i kroner p r innbygger						
2009	36 576	34 907	32 269	25 216	33 068	26 053
2008	33 648	33 008	28 405	23 684	31 902	23 869
2007	29 870	30 194	27 761	23 456	27 207	20 040

Netto lånegjeld omfatter ikke pensjonsforpliktelser eller ubrukte lånemidler. Nøkkeltallene for Ringsaker kommune er nærmere kommentert i eget KOSTRA-hefte som var en del av bakgrunns-materialet til rammekonferansen i juni 2010.

Tabell 1.5.2 Behovsprofil – befolkningsdata pr 1.1.2010

	Landet	Gruppe 13	Gjøvik	Hamar	Stange	Ringsaker
Befolkning i alt	..	..	28 807	28 344	19 104	32 524
Andel kvinner	50,0	50,4	50,6	51,2	50,5	49,9
Andel menn	50,0	49,6	49,4	48,8	49,5	50,1
Andel 0 år	1,2	1,2	1,1	1,0	1,0	1,1
Andel 1-5 år	6,1	6,2	5,5	5,0	5,3	5,7
Andel 6-15 år	13,1	13,0	11,9	11,3	12,5	13,0
Andel 16-18 år	4,1	4,1	3,7	3,8	4,0	4,4
Andel 19-24 år	7,6	7,5	7,5	7,7	7,2	6,9
Andel 25-66 år	54,6	55,1	55,3	54,7	54,9	54,3
Andel 67-79 år	8,6	8,5	9,6	10,0	9,7	9,8
Andel 80 år og over	4,6	4,4	5,4	6,4	5,4	4,9

Tabellen viser at Ringsaker har en lavere andel yngre (0-5 år) og en høyere andel eldre (67 år+) enn gruppe 13 og landet. Ringsaker har en noe lavere andel over 80 år enn nabokommunene, men høyere enn landet.

Tabell 1.5.3 Behovsprofil – levekårsdata pr 1.1.2010

	Landet	Gruppe 13	Gjøvik	Hamar	Stange	Ringsaker
Andel skilte og separerte 16-66 år	11,2	12,2	12,6	14,1	11,3	11,4
Andel enslige 80 år og over	66,7	65,3	67,3	67,3	65,8	68,1
Forventet levealder ved fødsel, kvinner	82,0	81,9	81,4	80,9	80,9	80,9
Forventet levealder ved fødsel, menn	77,0	77,0	76,3	76,2	76,2	76,2
Levendefødte per 1000 innbyggere	12,1	12,3	11,4	9,8	10,3	10,9
Døde per 1000 innbyggere	8,7	8,3	10,0	10,2	12,5	10,6
Innflytting per 1000 innbyggere	53,1	54,9	52,7	59,1	56,0	39,5
Utflytting per 1000 innbyggere	45,4	46,4	47,1	54,2	47,6	36,0
Andel innvandrerbefolkning	9,2	11,3	9,4	8,4	6,2	5,0
Andel innvandrerbefolkning 0-5 år	9,6	12,2	13,2	12,5	6,7	5,2
Andel innvandrerbefolkning 0-16 år	8,8	11,3	11,2	10,1	5,9	4,9

Forventet levealder er lavere for kvinner og menn i Ringsaker sammenlignet med landet og gruppe 13. Ringsaker har et lavere antall levendefødte pr 1.000 innbyggere og et høyere antall døde per 1.000 innbygger enn landet og gruppe 13. Antall innflyttere pr 1.000 innbygger og antall utflyttere pr 1.000 innbyggere er lavere i Ringsaker enn for landet, gruppe 13 og nabokommunene. Ringsaker har en lavere andel innvandrerbefolkning enn de andre i sammenligningsgrunnlaget.

Tabell 1.5.4 Behovsprofil - bosettingsstruktur pr 1.1.2010

	Landet	Gruppe 13	Gjøvik	Hamar	Stange	Ringsaker
Andel av befolkningen som bor i tettsteder	75,1	88,3	71,8	86,5	59,3	47,8
Gj.snittlig reisetid til komm.senteret i minutter	7,5	6,5	7,5	4,2	9,9	10,5

Andelen av befolkningen som bor i tettsteder er lavere i Ringsaker enn de andre i sammenligningsgrunnlaget. Den gjennomsnittlige reisetiden til kommunesenteret for befolkningen i Ringsaker er den lengste, og er på 10,5 minutter.

Tabell 1.5.5 Behovsprofil – arbeidsmarked og pendling pr 1.1.2010

	Landet	Gruppe 13	Gjøvik	Hamar	Stange	Ringsaker
Andel arbeidsledige 16-24 år	2,2	2,4	2,8	1,8	3,0	3,3
Andel arbeidsledige 25-66 år	2,0	2,2	1,8	1,9	2,1	2,1
Andel av befolkningen 20-66 år som pendler fra bostedskommunen	28,2	28,5	23,6	27,4	42,0	30,7

Andelen arbeidsledige 16-24 år er høyere i Ringsaker enn landet, gruppe 13 og nabokommunene. Det er kun gruppe 13 som har høyere andel arbeidsledige 25-66 år enn Ringsaker. Ringsaker har den høyeste andelen som pendler fra bostedskommunen.

Tabell 1.5.6 Netto driftsutgifter i prosent av totale netto driftsutgifter 1.1.2010

	Landet	Gruppe 13	Gjøvik	Hamar	Stange	Ringsaker
Administrasjon og styring						
2009	9,8	8,4	8,3	7,8	7,9	8,1
2008	9,9	8,5	9,3	8,0	8,3	8,9
2007	9,9	8,5	9,3	8,0	8,3	8,9
Barnehage						
2009	2,7	2,9	2,4	3,2	2,8	1,7
2008	2,9	3,1	2,0	3,8	2,9	1,5
2007	2,4	2,5	1,2	4,0	2,7	1,4
Grunnskoleopplæring						
2009	30,0	30,0	28,6	23,9	29,7	30,0
2008	30,5	30,4	29,4	23,8	29,7	31,5
2007	30,9	30,9	28,8	24,9	30,3	31,6
Kommunehelse						
2009	4,7	4,5	4,4	4,2	4,4	3,8
2008	4,4	4,3	4,2	4,4	4,4	3,5
2007	4,3	4,2	4,0	4,3	4,8	3,6
Pleie og omsorg						
2009	35,8	35,9	36,1	39,7	41,5	37,8
2008	35,6	35,7	34,8	40,2	41,3	40,1
2007	35,2	35,5	34,7	40,6	40,5	39,2
Sosialtjeneste						
2009	5,1	6,2	7,3	7,1	5,4	5,1
2008	4,8	5,8	6,6	7,7	5,3	4,7
2007	5,0	6,1	6,7	9,4	5,4	4,6
Barnevern						
2009	3,4	3,6	3,6	2,6	2,7	2,8
2008	3,3	3,5	3,6	2,5	2,5	2,5
2007	3,3	3,5	3,6	2,8	2,6	2,7
Vann, avløp, renovasjon/avfall						
2009	-0,9	-1,4	-0,3	-1,3	-0,5	-0,6
2008	-0,6	-1,1	0,0	-0,4	-0,3	-0,5
2007	-0,8	-1,2	0,2	-0,4	-0,6	-0,7
Fysisk planlegging, kulturminne mv.						
2009	1,3	1,4	1,1	1,8	0,8	1,3
2008	1,4	1,5	1,6	1,8	0,9	1,1
2007	1,2	1,3	1,2	1,7	0,5	0,8
Kultur						
2009	4,3	4,6	4,1	4,7	3,4	3,2
2008	4,5	4,7	4,9	4,8	4,0	3,3
2007	4,5	4,7	4,7	5,4	3,5	3,3
Kirke						
2009	1,4	1,3	1,1	1,3	1,0	1,2
2008	1,4	1,4	1,4	1,2	1,0	1,3
2007	1,5	1,4	1,3	1,3	1,0	1,3
Samferdsel						
2009	1,8	1,5	1,4	0,7	1,3	1,4
2008	2,0	1,8	1,6	0,6	1,2	1,4
2007	2,1	1,8	1,5	0,6	1,3	1,4

(forts.) Tabell 1.5.6 Netto driftsutgifter i prosent av totale netto driftsutgifter 1.1.2010

	Landet	Gruppe 13	Gjøvik	Hamar	Stange	Ringsaker
Bolig						
2009	-0,1	-0,1	0,2	-0,1	-1,6	-0,7
2008	0,0	0,0	0,4	-0,4	-0,6	-0,7
2007	0,0	0,0	0,6	-1,1	-0,5	-0,8
Næring						
2009	-0,7	-0,1	0,6	0,1	0,2	0,4
2008	-0,5	0,1	0,5	0,3	0,4	0,6
2007	-0,4	0,0	0,4	0,4	0,3	0,5
Brann og ulykkesvern						
2009	1,7	1,8	2,0	1,5	1,0	1,5
2008	1,7	1,7	1,9	1,4	0,8	1,6
2007	1,6	1,7	1,8	1,5	1,0	1,5

Ringsaker har nedgang i netto driftsutgifter til administrasjon fra 2008 til 2009 og utgiftene ligger under nivået for landet og gruppe 13.

Netto driftsutgifter til barnehager i Ringsaker har økt fra 2008 til 2009, men er lavere enn i de andre gruppene i tabellen.

Utgifter til grunnopplæringen i Ringsaker er på nivå med landet og gruppe 13.

Netto driftsutgifter til kommunehelse i Ringsaker har økt fra 2008 til 2009, men ligger lavere enn i de andre gruppene i tabellen.

Netto driftsutgifter til pleie og omsorg har gått ned fra 2008 til 2009 i Ringsaker, men utgiftene er prosentvis høyere enn for landet og gruppe 13.

Netto driftsutgifter til sosialtjeneste har økt fra 2008 til 2009 i Ringsaker.

Netto driftsutgifter til barnevern har økt fra 2008 til 2009 i Ringsaker, men ligger under nivået for landet.

Netto driftsutgifter til vann, avløp, renovasjon/avfall og fysisk planlegging, kulturminne er omtrent på nivå med landet.

Netto driftsutgifter til kultur i Ringsaker er lavere enn for landet og gruppe 13.

Netto driftsutgifter til kirke, samferdsel, bolig, næring og brann og ulykkesvern har vært relativt stabilt i Ringsaker fra 2007 til 2009.

Netto driftsutgifter for Ringsaker er høyere enn for landet når det gjelder næring i 2009.

Tabell 1.5.7 Lønnsutgifter i prosent av totale lønnsutgifter

	Landet	Gruppe 13	Gjøvik	Hamar	Stange	Ringsaker
Administrasjon og styring						
2009	8,1	8,2	10,9	12,0	8,3	8,7
2008	7,0	7,1	10,7	9,7	6,8	5,6
2007	8,2	8,5	12,0	5,6	7,6	6,6
Barnehage						
2009	9,8	9,0	8,1	10,2	7,7	7,5
2008	9,7	9,0	8,2	10,3	8,3	6,9
2007	9,0	8,2	7,8	10,6	7,9	6,1

(forts.) Tabell 1.5.7 Lønnsutgifter i prosent av totale lønnsutgifter

	Landet	Gruppe 13	Gjøvik	Hamar	Stange	Ringsaker
Grunnskoleopplæring						
2009	28,2	28,5	25,1	24,3	26,7	29,0
2008	28,7	28,9	25,1	24,1	27,4	30,1
2007	29,4	29,7	25,7	25,6	28,1	30,9
Kommunehelse						
2009	3,7	3,1	3,1	2,6	3,0	1,8
2008	3,7	3,2	3,1	2,7	2,9	1,7
2007	3,7	3,1	2,8	2,9	2,9	1,6
Pleie og omsorg						
2009	36,9	37,3	37,2	40,3	44,5	40,9
2008	37,8	38,2	38,1	41,7	45,7	44,1
2007	36,9	37,1	37,4	42,9	45,1	43,1
Sosialtjeneste						
2009	2,9	3,3	5,0	3,8	3,4	2,1
2008	2,6	3,0	3,8	3,6	2,8	1,9
2007	2,5	3,0	3,4	4,1	2,6	1,9
Barnevern						
2009	2,1	2,4	2,6	1,5	1,5	2,1
2008	2,1	2,3	2,5	1,5	1,5	2,0
2007	2,1	2,3	2,4	1,6	1,5	2,1
Vann, avløp, renovasjon/avfall						
2009	1,1	1,1	1,2	0,5	0,4	1,7
2008	1,1	1,1	1,2	0,6	0,4	1,7
2007	1,1	1,0	1,2	0,6	0,4	1,7
Fysisk planlegging, kulturminne mv.						
2009	1,6	1,7	1,3	1,4	1,0	1,6
2008	1,6	1,7	1,5	1,6	1,1	1,5
2007	1,6	1,7	1,4	1,7	1,1	1,4
Kultur						
2009	2,5	2,7	2,3	2,2	1,9	1,8
2008	2,6	2,8	2,3	2,4	2,0	1,8
2007	2,6	2,8	2,3	2,6	1,9	1,9
Samferdsel						
2009	0,5	0,5	0,3	0,6	0,1	0,4
2008	0,5	0,5	0,4	0,7	0,1	0,4
2007	0,5	0,5	0,3	0,6	0,1	0,4
Bolig						
2009	0,3	0,3	0,2	0,6	0,6	0,1
2008	0,3	0,3	0,3	0,9	0,6	0,0
2007	0,3	0,3	0,3	0,9	0,4	0,0
Næring						
2009	0,6	0,5	0,4	-	0,3	0,6
2008	0,6	0,5	0,4	0,1	0,4	0,6
2007	0,7	0,5	0,5	0,2	0,4	0,6
Brann og ulykkesvern						
2009	1,1	1,1	2,4	-	-	1,6
2008	1,2	1,2	2,4	0,0	0,0	1,6
2007	1,2	1,1	2,4	0,0	0,0	1,7

Ringsaker har høyere lønnsutgifter i prosent av totale lønnsutgifter enn landet og gruppe 13 på følgende områder i 2009: Administrasjon og styring, grunnskoleopplæring, pleie og omsorg, vann, avløp, renovasjon/avfall og brann og ulykkesvern.